

OBIECTE MINIATURALE DE MOBILIER DIN CULTURA GUMELNIȚA

Piese de mobilier miniaturale fac parte din categoria reprezentărilor plastice ale complexului cultural eneolitic Kodjadermen - Gumelnița - Karanovo VI. Ele constituie o importantă componentă a descoperirilor arheologice. Apariția a astfel de piese este atestată atât în cadrul unor culturi anterioare complexului amintit, dar și în culturi contemporane lui. În acest sens menționăm descoperirile de la Greaca (Comșa, 1995, p.413) pentru nivel Boian-Giulești și care reprezintă picioarele unui pat miniatural, piese cu analogii într-o locuință din nivelurile

"Gânditorul" (Berciu, 1996, fig. 3/3), precum și descoperirea făcută chiar în stațiunea eponimă a culturii Vădastra, o piesă de formă rectangulară, cu margini înalte și cu patru picioare, considerată a fi reprezentarea în miniatură a unui pat (Berciu, 1939, p.40, fig. 38/2). Pentru nivelurile Cucuteni amintim descoperirile de la Drăgușeni (Crășmaru, 1977), Hăbășești (Dumitrescu, 1967) și Trușești (Petrescu-Dâmbovița și colab., 1999). Piese de acest tip sunt însă mult mai bine reprezentate și acoperă geografic și temporal mult mai larg (Comșa, 1980; Botzan, 1996, p.46-47).

Acestor piese utilitatea le trebuie înțeleasă în funcție de contextul descoperirii, cel mai adesea ele (scăune și măsuțe de lut) fiind interpretate drept piese cultice, legate de anumite practici magico-religioase (Comșa, 1980, p.54; M. Neagu, 1980). O altă interpretare conferită acestor piese este aceea de reprezentări ale mobilierului executat, în mod obișnuit, din lemn (Comșa, 1980). Nu credem însă că ar fi vorba de jucării, așa cum s-au exprimat unii cercetători (Marinescu-Bâlcu; Ionescu, 1967, p.38).

Contextul stratigrafic este foarte important pentru a descifra semnificația unor obiecte. Unele astfel de piese au fost identificate în urma cercetărilor perieghetice, precum la Târgușor-„Sitoman" (Hașotti; Wisošinsky, 1984, p. 37) iar altele au ieșit la iveală ca urmare a campaniilor de săpături sistematice. În acest ultim caz, descoperirile sunt mult mai numeroase. Din păcate însă, uneori metodele de înregistrare sau unele erori ale cercetătorilor nu au permis o descriere precisă a contextului stratigrafic în care au fost identificate aceste obiecte.

Pentru "scena de cult" de la Ovčarovo (Todorova, 1983) se menționează că a fost descoperită în nivelul IX al stațiunii, datat pentru faza A a culturii Gumelnița (Dumitrescu, 1980). Aici au fost găsite într-un complex de cult format din 26 piese de lut, 4 statuete așezate pe scăunele (Todorova, 1983). Astfel de descoperiri, statuete șezând pe scăunele, au mai fost făcute și în alte așezări: la Stoicani (Comșa, 1980, p.35) cu analogii la Vulecănești (Passek; Gherasimov, 1967, p. 38-42), la Gumelnița (Dumitrescu, 1925, p.87, fig. 65) și la Râmnicelu (Hartuche, 1980, p.56, 80-81, fig. 21/2) pentru nivel Cernavodă I. Ținând cont de întinderea mare în timp a descoperirilor de acest tip, nu considerăm a fi vorba despre o simplă coincidență sau o simplă imitație în ceea ce privește poziția șezândă a unor statuete antropomorfe pe scăunele / tronuri (Marinescu-Bâlcu, 1985; Marinescu-Bâlcu, 1986, p.83-90; Hașotti, 1997, p.44). Acest lucru ar putea fi în legătură cu anumite practici magico-religioase, arta neolitică, mai mult decât oricare alta, oferind reprezentări ce materializează în forme plastice idei conceptuale despre lumea înconjurătoare (Hașotti, 1997, p.44).

O descriere mai precisă a contextului stratigrafic în care a fost făcută descoperirea are complexul de cult de la Drăgănești-Olt, punctul "Corboaica" (Nica și colab., 1994). În SL n° 1 a fost identificat un scăunel pe care autorii îl numesc "tron". Locuința prezenta la nivelul podelei, înspre est, un prag lutuit. Pe latura de nord, pe o zonă de 2.5 x 1.5 m se aflau peste 35 vase, majoritatea întregi. La marginea acestui complex de vase au fost descoperiți 5 idoli de oș împreună cu câteva oase de oaie. Vasele, străchini mari dimensiuni, castroane, vâscioare bitronconice lustruite și ornate cu caneluri pe gât și umăr, vase tronconice cu tub de scurgere, erau depuse într-o anumită ordine (Nica și colab., 1994). Printre ele se afla și scăunelul în miniatură (Nica și colab., 1994, fig.9/2). În SL n° 3 de la Căscioarele (Dumitrescu, 1965, p.215-237) a fost identificată o situație oarecum asemănătoare. Înspre colțul de nord al locuinței, împreună cu un askos, o statueta zoomorfă, o mârgea de lut și mai multe vâscioare sparte au fost găsite 3 scăunele

cu câte 4 picioare (Dumitrescu, 1925). Autorul acestei descoperiri notează că se află în fața unei "dovezi clare că asemenea obiecte de cult ocupau un spațiu bine determinat în interiorul locuinței" (Dumitrescu, 1925; Berciu, 1966). Despre o delimitare a spațiului interior în cadrul aceleiași camere de locuit pare să fie vorba și în SL n° 1 și SL n° 2 de la Luncavița (jud. Tulcea), așa cum arată cercetări mai recente (Micu; Maille, 2001, p.117-118). Autorii descoperirii vorbesc despre existența unui șir de pietre în acest scop (Micu; Maille, 2001, p.118). Exemple pentru a susține o afirmație în sens oficerii cultului în locuințele obișnuite nu sunt suficiente; mai ales că piese de factură cultică au fost descoperite în diferite locații în interiorul unor locuințe obișnuite. În cazul așezărilor cucuteniene de la Dumești, Ghelâiești și Buznea se poate afirma existența unor adevărate "complexe de cult", constituite din statuete antropomorfe și alte obiecte de inventar ritual, păstrate în vase (Monah, 1997, p. 39-42, fig. 2/2). Sub podeaua SL n° 1 de la Ghelâiești a fost găsit un altar portabil cu urme de pictură, ars foarte puternic și 2 vase arse până (Cucos, 1969, p.415-423). Putem vorbi însă despre funcționarea ritualică a unui spațiu domestic în anumite momente. Situațiile surprinse la Corboanca și Căscioarele reprezintă cu siguranță dovezi în acest sens. Locuințele respective sanctuarelor (vezi despre SL n° 11 de la Hârșova, Hașotti, 1997, p.80).

Într-o cu totul altă situație stratigrafică se află piesa de pentru nivel Gumelnița A₂. În groapa menajeră n° 1 a fost găsit un scaunel (Lăzurcă, 1984, cărui spetează nu s-a mai păstrat. În același complex arheologic se mai găseau vase lucrate dintr-o pastă sfărâmicioasă cu multe impurități, fragmente de străchini, dar și boluri cu o pastă de bună calitate, precum și o cupă cu picior, de mici dimensiuni (Lăzurcă, 1984, p.27).

În ceea ce privește prepararea pastei din care sunt realizate aceste piese, se observă că nu există vreo regulă. Unele obiecte, precum cele de la Cunești (Popescu, 1935-1936, p.116, fig.8/4), Brăilița (Hartuche; Anastasiu, 1968, p.34/2) sau Târgușor "Sitorman" (Hașotti; Wișoșinsky, 1984) pentru nivelurile gumelnițene sau Ghelâiești (Cucos, 1969) pentru cele cucuteniene, sunt lucrate dintr-o pastă bine arsă cu suprafața lustruită uneori și cu urme de pictură. Altor piese însă li s-a acordat mai puțină atenție din acest punct de vedere. La Piscul Cremeni (Neagu, 1980) a fost găsită o mäsută lucrată dintr-o pastă poroasă, slab arsă, brun-cenușiu la exterior și negru la interior. În nivelul Gumelnița A₂ de la Hârșova a fost identificată o mäsută de cult (Hașotti, 1997, p.103). Considerând ca incontestabilă legătura unor astfel de piese, lucrate rudimentar, cu ritualurile magico-religioase, observăm că preparația pastei nu comportă un tratament special întotdeauna. În acest context probabil că valoarea intrinsecă a acestor piese este mai mare sau, dimpotrivă, sunt privite ca simple accesorii în oficierea cultului (de care se pot dispensa în momentul în care s-au deteriorat – Carcaliu). În acest ultim caz simțul estetic lipsește, nefiind important sau această situație este impusă chiar de necesitățile magico-religioase.

Alte piese de tipul măsuțelor/altărașelor prezintă pe suprafața tăbliei câte un orificiu (Dumitrescu, 1925, fig. 63/25). Această preparație specială a fost interpretată diferit de către cercetători. Unii o consideră suport pentru fixarea vaselor în timpul efectuării practicilor de cult (Dumitrescu, 1925, p. 61). VI. Dumitrescu este de părere că acest tip de obiecte reprezintă o filiație a unor măsuțe de cult din Creta minoică (Dumitrescu, 1925, p. 61, nota 3). Altele, (Dumitrescu, 1925; Marinescu-Bâlcu, Ionescu, 1967, p.38; Neagu, 1980). În acest caz se consideră că este vorba despre reprezentarea a doi ochi divini stilizați care probabil supraveghează oficierea cultului (Dumitrescu, 1925, p. 61).

Existența obiectelor miniaturale de mobilier explică într-o oarecare măsură scaunelele elemente ale vieții religioase. Analogiile pe care le prezintă unele piese în diferite spații geografice și temporale ar trebui văzute nu numai ca evoluții ale reprezentărilor plastice. Mai degrabă ar trebui percepute ca materializări ale unor concepții magico-religioase nu prea diferite pentru aceste populații. O simplă prelucrare a unor "motive" de la comunități de altă cultură materială pare neverosimilă. Rațiunile care au stat la baza executării unor piese asemănătoare în culturi diferite, trebuie să fi fost mult mai profunde decât dorința de a imita.

Descoperirea de la Ovčarovo (Todorova, 1983) demonstrează caracterul complex al vieții religioase la comunitățile eneolitice, reflectat prin practicile magico-religioase. Unii cercetători (Dumitrescu, 1980) contestă interpretarea conform căreia în acest complex de cult ar fi vorba și despre sanctuare miniaturale. Existența celor trei tobe, dar și a statuetei antropomorfe șezând pe scăunele presupune desfășurarea unei procesiuni. Probabil că despre același lucru stau mărturie descoperirile de la Drăgănești-Olt (Nica și colab., 1994) și Căscioarele lăsării lor pe loc fiind larg atestată (Hașotti, 1997, p.80, descrierea SL n° 11 de la Hârșova).

Un complex stratigrafic aparte există în cazul descoperirii de la Carcaliu (Lăzurea, 1984, p. 27). Dacă piesa este pusă în legătură cu anumite ritualuri cultice, atunci care a fost scopul aruncării ei într-o groapă menajeră? Acest caz ar putea demonstra fie existența unui anumit comportament în legătură cu aceste obiecte, fie că ne aflăm în prezența unei simple miniaturi de scaun.

Atrage atenția și maniera de realizare a unor miniaturi. Nu ne vom referi tot la pasta din care au fost lucrate și la modul de ardere, ci la tehnica de realizare. Dacă în ce privește descoperirea de la Stoicani (Comșa, 1980, p.54) pentru nivel Stoicani-Aldenii, statueta este reprezentată șezând pe un obiect greu de deosebit sau un taburet sau un simplu butuc de lemn, surprinde soluția constructivă aleasă pentru scăunelele descoperite la Jilava (Comșa, 1976, p.121, fig.22) pentru nivel gumelnițean. Această ultimă piesă oferă date importante în legătură cu modul în care era realizat un scaun de lemn din acea perioadă. El nu ar fi diferit prea mult de un scaun obișnuit, cu spetează, din zilele noastre. Pe picioarele din spate în partea superioară sunt executate 2 orificii care ajută la fixarea tăblii. Speteaza este legată direct de picioarele din spate, care se prelungesc în sus (Comșa, 1976).

Nu considerăm că ar trebui să privim ca o coincidență asemănarea unor obiecte miniaturale de mobilier cu cele pe care le întâlnim astăzi în unele medii rurale. Ne referim la mesele cu patru sau cinci picioare, în general de formă rotundă și nu prea înalte și la scăunelele cu trei sau patru picioare, executate uneori în propria gospodărie. În general se găsește într-o densitate mai mare în zonele unde lemnul este la îndemână. Ținând cont de rezultatele analizelor paleobotanice mai recente (Cârciumaru, 1996) nu vedem nici un motiv pentru care nu ar fi existat

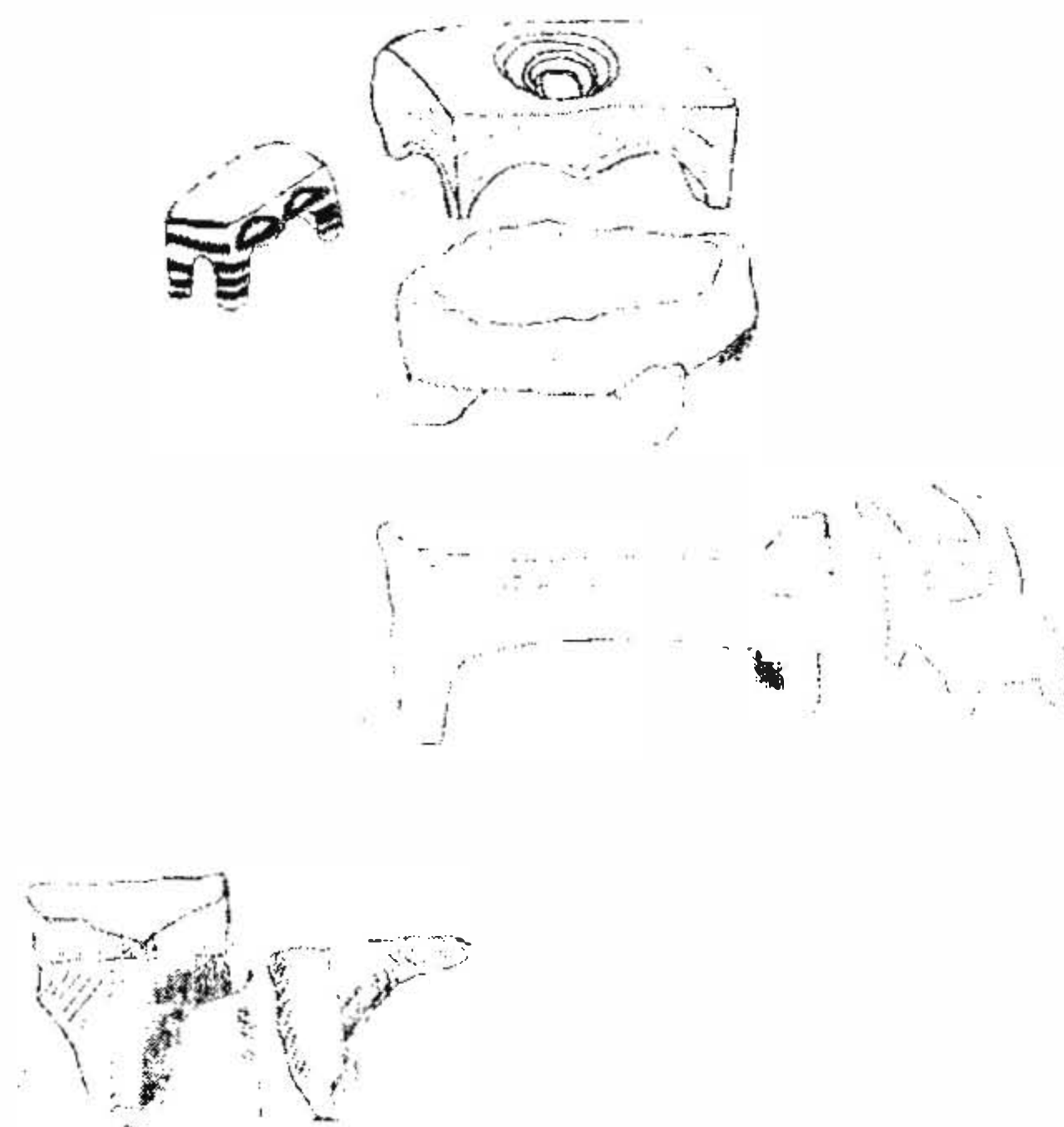
Câmpia Română, Câmpia Întoarsă a Dunării și Dobrogea.

DANIEL COSTACHE
Universitatea „Ovidius”
Constanța

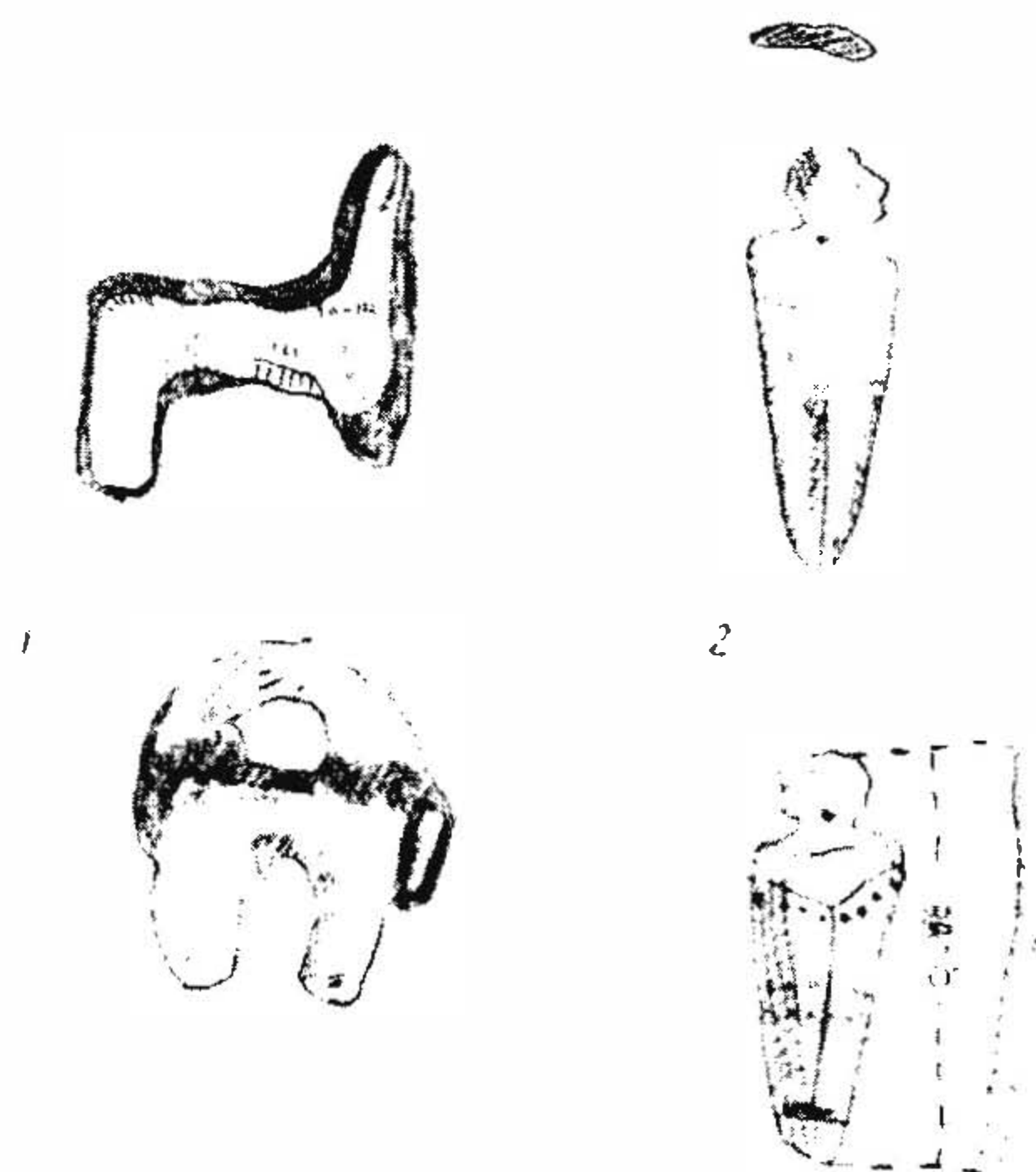
BIBLIOGRAFIE

Berciu, 1939	- D. Berciu, <i>Arheologia preistorică a Olteniei</i> , Craiova, 1997.
Berciu, 1966	- D. Berciu, <i>Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre</i> , București, 1966.
Botzan, 1966	- M. Botzan, <i>Mediu și viață în spațiul carpato-dunăreano-pontic</i> , București, 1996
Cârciumaru, 1996	- M. Cârciumaru, <i>Paleoetnobotanica</i> , Iași, 1996
Comșa, 1955	- Eugen Comșa, Săpături de salvare și cercetări de suprafață în regiunea București, în <i>SCIV</i> , VI, 1955, 3-4, p. 411-433.
Comșa, 1976	- E. Comșa, <i>Quelques considerations sur la culture Gumelnița (L'agglomeration Măgura Jilavei)</i> , în <i>Dacia</i> , N.S., XX, 1976, p. 105-128.
Comșa, 1980	- E. Comșa, <i>Despre obiectele de mobilier din epoca neolitică de pe teritoriul României</i> , în <i>Pontica</i> , XIII, 1980, p.32-57.
Crășmaru, 1977	- A. Crășmaru, <i>Drăgușeni. Contribuție la o monografie arheologică</i> , Botoșani, 1977.
Cucoș, 1969	- Șt. Cucuș, <i>Săpăturile arheologice din județul Neamț</i> , în <i>Mem.Antiq.</i> , 1, 1969, p. 415-423.
Dumitrescu, 1925	- Vl. Dumitrescu, <i>Fouilles de Gumelnița</i> , în <i>Dacia</i> , 2, 1925, p. 29-103.
Dumitrescu, 1965	- Vl. Dumitrescu, <i>Principalele rezultate ale primelor două campanii de săpături din stațiunea neolitică târzie de la Căscioarele</i> , în <i>SCIV</i> , XVI, 1965, 2, p. 215-237.
Dumitrescu, 1967	- Vl. Dumitrescu, <i>Hăbășești. Satul de pe Holm</i> , București, 1967.

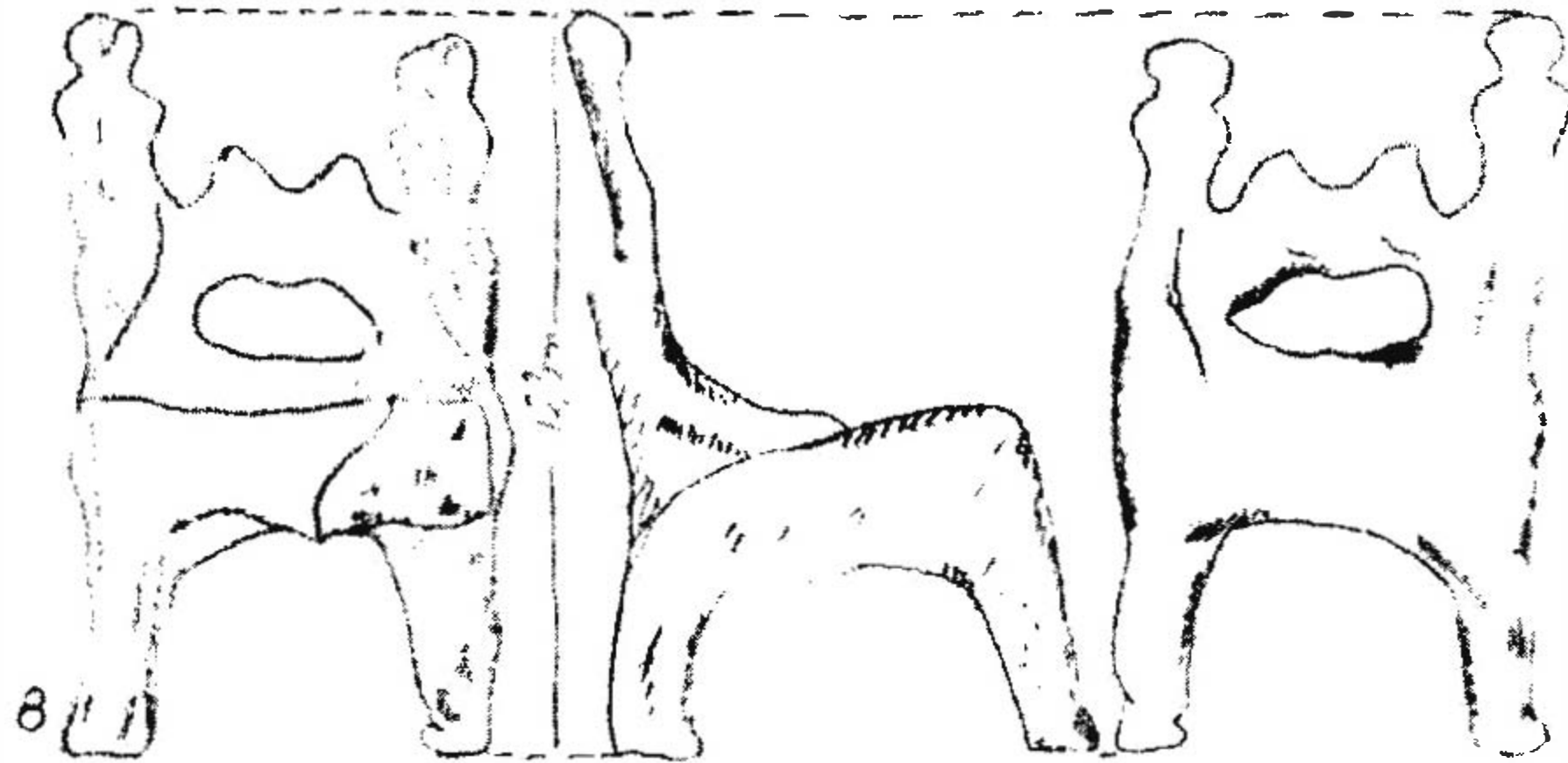
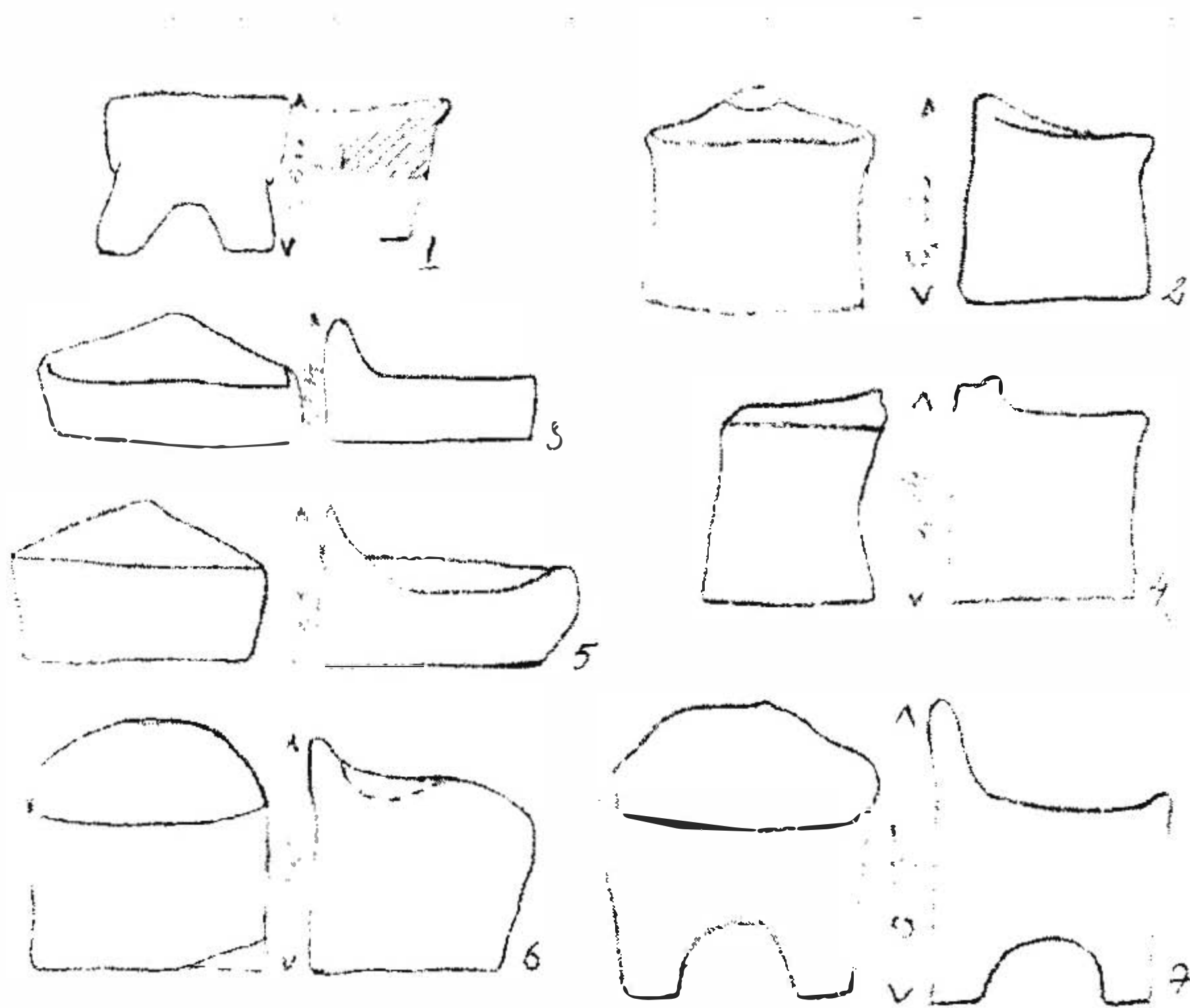
- Dumitreșcu, 1980 - Vi. Dumitreșcu. *Ovčarovo. Prâistoriceska selišena moghila. II. Todosova*. Recenzie în *SCIVA*, XXI, 1980, p.155-158.
- Hartuche, 1980 - N. Hartuche. *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Lișcoteanca, jud. Brăila*, în *MCA*, XIV, 1980, p. 67-85.
- Hartuche; Anastasiu, 1968 - N. Hartuche, F. Anastasiu. *Brăilița. Așezări și cimitire omenești datând din epoca neolitică până în pragul orânduirii feudale*. Muzeul Brăilei, 1968.
- Hașotti; Wisoșensky, 1984 - P. Hașotti, W. Wisoșensky. *Descoperiri întâmplătoare în așezarea neolitică de la Târgușor- "Sitorman"*, în *Pontica*, XVII, 1984, p. 37-49.
- Hașotti, 1997 - P. Hașotti. *Epoca neolitică în Dobrogea*. Constanța, 1997.
- Lăzurecă, 1984 - E. Lăzurecă. *Cercetări arheologice în stațiunea neolitică de la Caracalieu (jud. Tulcea)*, în *Peuce*, IX, 1984, p. 23-28.
- Marinescu-Bălcu, 1985 - S. Marinescu-Bălcu. *A propos de la statuette de type "Le penseur" de l'Attique et le probleme de ses eventuelles relations avec celle de Cernavodă*, în *Dacia*, N.S., XXIX, 1985, p.119-124.
- Marinescu-Bălcu, 1986 - S. Marinescu-Bălcu. *O statueta cicladică de "Gânditor" și eventualele sale legături cu piese similare din România*, în *C.C.D.J.*, 2, 1986, p. 83-90.
- Marinescu-Bălcu; Ionescu, 1967 - S. Marinescu-Bălcu, B. Ionescu. *Catalogul sculpturilor eneolitice din Muzeul raional Oltenița, Oltenița*, 1967.
- Micu, Maille, 2001 - C. Micu, M. Maille. *Recherches archeologiques dans le cadre de l'etablissement tell de Luncavița (dep. de Tulcea)*, în *S.P.*, 1, 2001, p.115-120.
- Monah, 1997 - D. Monah. *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, Piatra-Neamț, 1997.
- Neagu, 1980 - M. Neagu. *Figurine gumelnițene descoperite în Bărăgan*, în *Pontica*, XIII, 1980, p. 293-298.
- Nica și colab., 1994 - M. Nica și colab., *Tell-ul eneolitic gumelnițean de la Drăgănești-Olt, punctul "Corboaică"*, în *SCIVA*, XLV, 1994, I, p. 41-59.
- Passek; Gherasimov, 1967 - T. Passek, M. Gherasimov. *Novaja statuetka iz Vulkănești*, în *K.S.*, 111, 1967, p. 38-42.
- Petrescu-Dâmbovița, 1999 - M. Petrescu-Dâmbovița și colab., *Trușești – Monografie arheologică*, București – Iași, 1999.
- Popescu, 1935-1936 - D. Popescu. *Les fouilles de Cunești*, în *Dacia*, V-VI, 1935-1936.
- Todorova, 1983 - H. Todorova. *Ovčarovo*, Sofia, 1983.

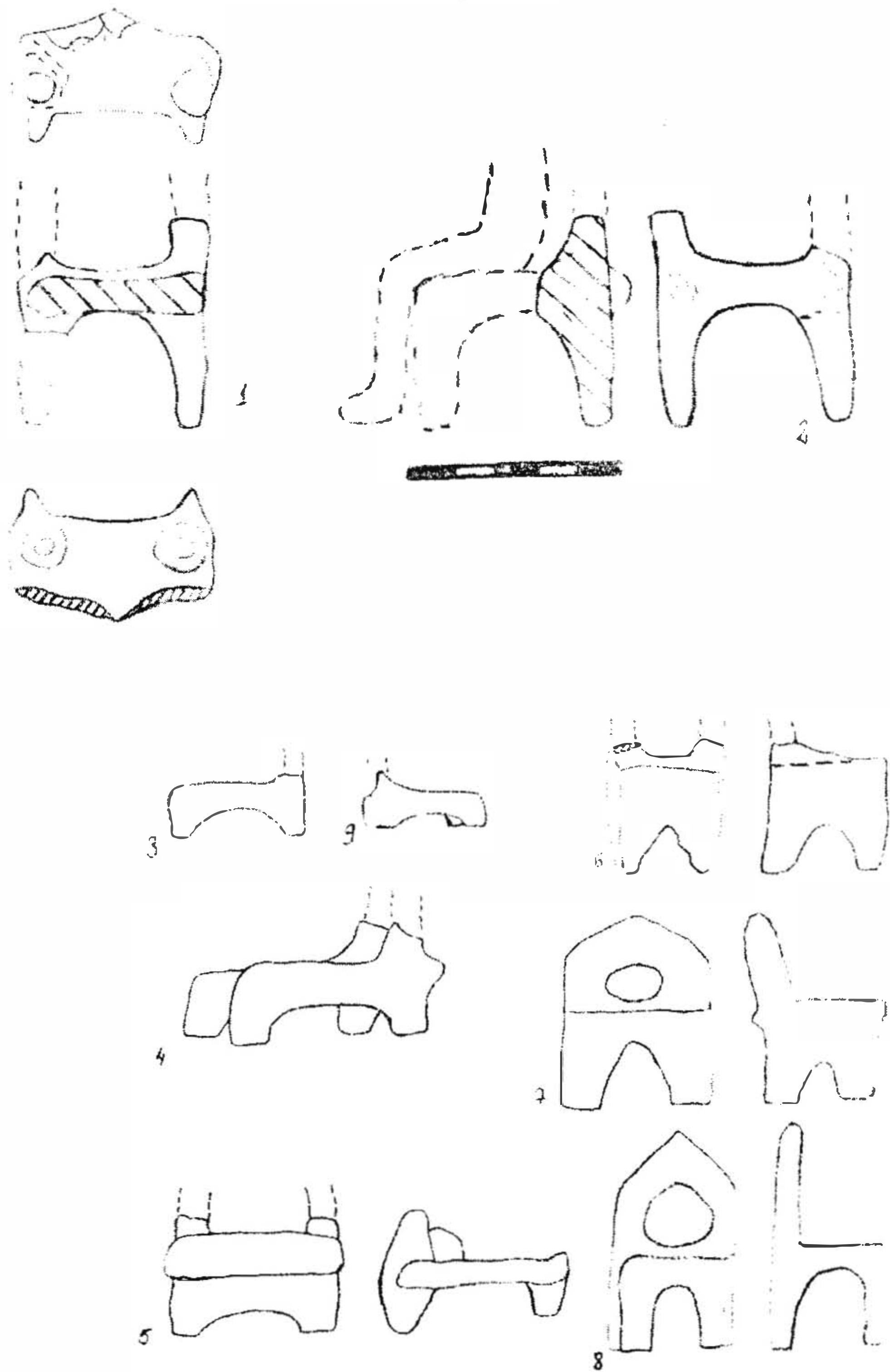
Pl. I. 1, 2, 3, 4 Măsuțe, paturi (?) și scaunel (apud. M. Botzan, 1996, p. 46); 5 fragment mäsută de cult (apud. Vl. Dumitrescu, *Dacia*, III-IV, 1927-1932, p. 111)

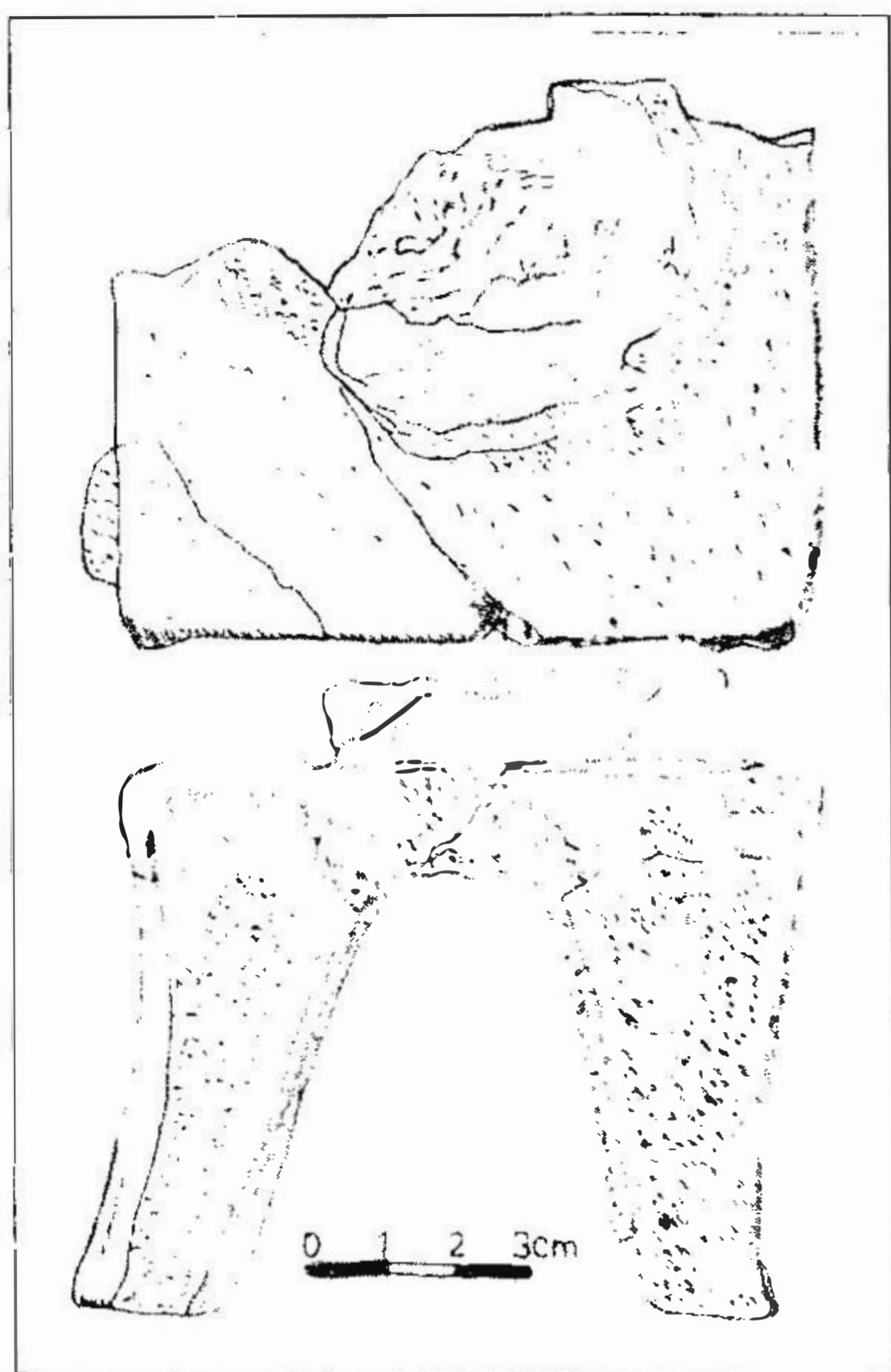
Pl. II. 1, 2 scaunel și idol antropomorf Drăgănești-Olt. Punct Corboia (apud. Nica și colab., 1994)

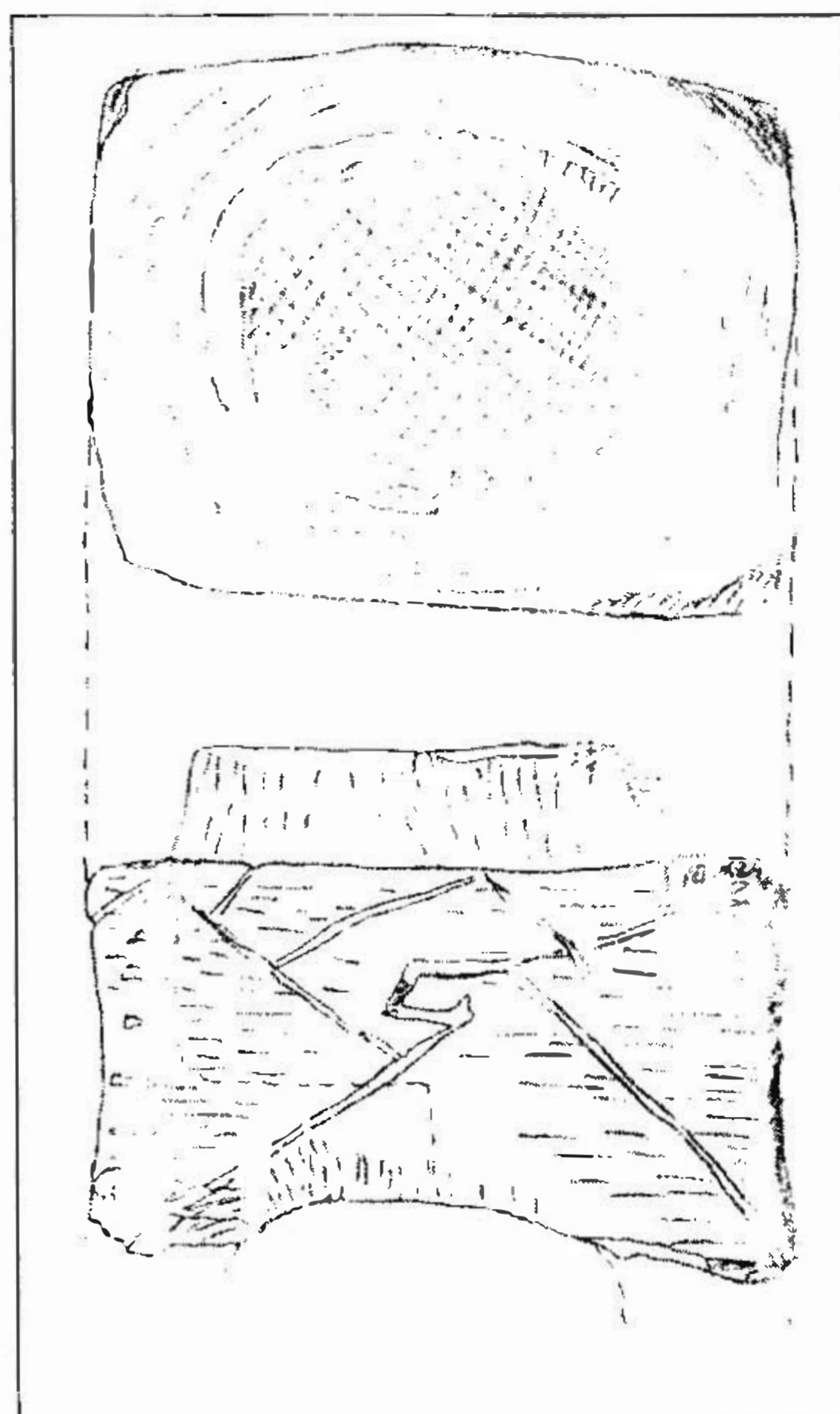
Pl. III. 1 Cunești (apud. Popescu, p. 116, fig. 8/4); 2, 4 Gumelnița (apud. Dumitrescu, fig. 63/19, 20); 3, 5, 6, 7 Căscioarele (apud. Gh. Ștefan, p. 186, fig. 42/4, 11, 3, 2); 8 "Fronul" de la Lipcani, (apud. Ambrojevici, *Dacia*, III-IV, p. 43, fig. 8)

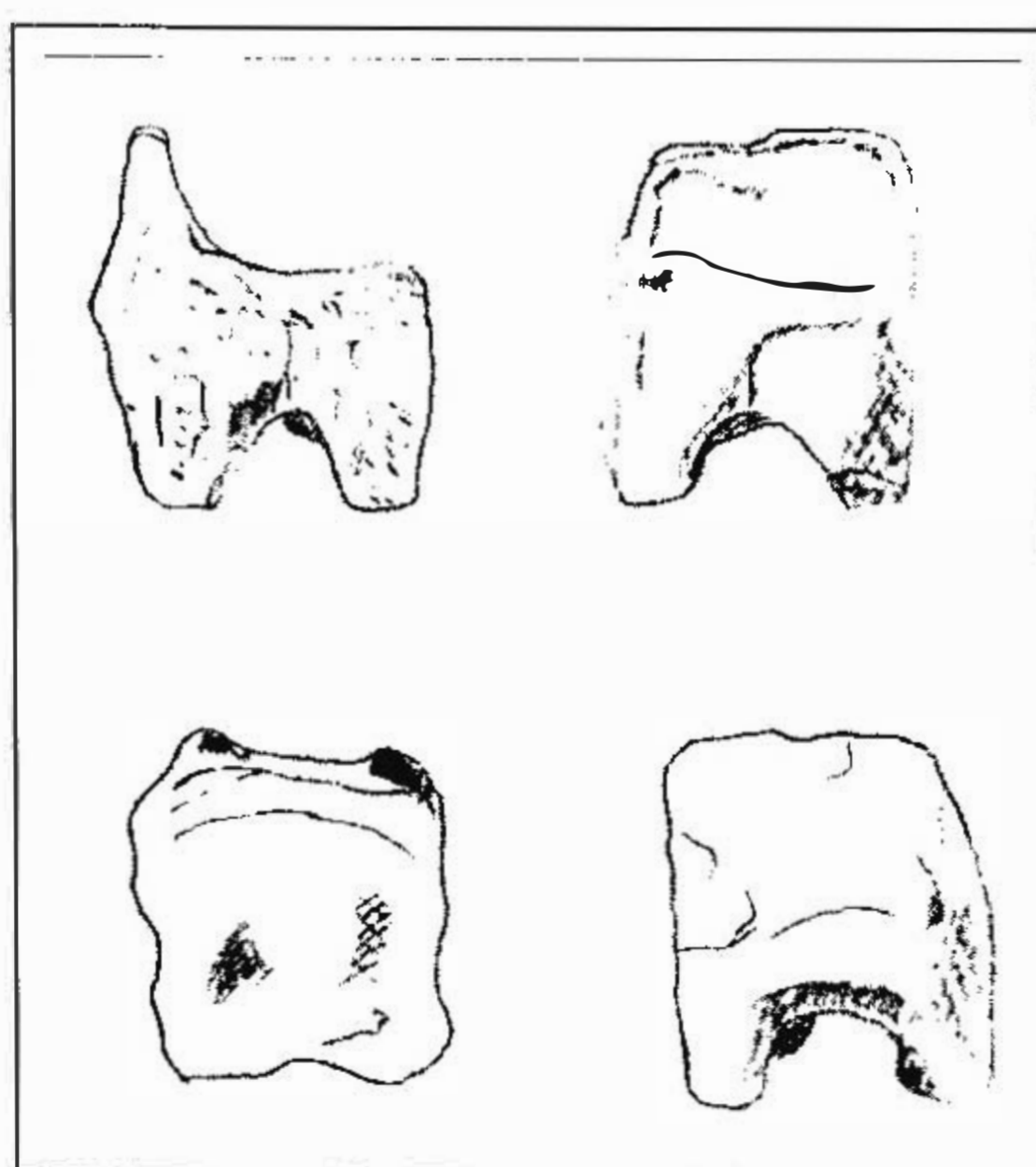
Pl. IV. 1, 2 scaune miniaturale de la Jilava (apud Comșa, p. 44, fig. 10); 3, 9 Sultana (apud Andrieșescu, pl. XXIII/5, 6, p. 87); 6, 7, 8 Gumelnița (apud Dumitrescu, *Dacia*, II, 1925, p. 53, fig. 21/3; p. 81, fig. 63/18, 17); 4 Vidra (apud D. V. Rosetti, p. 37, pl. 19/5); 5 Căscioarele (apud Ștefan, p. 186, fig. 42/5)

Pl. V. Măsuță de cult Hârșova (apud Hașotti, 1997, fig. 112/1)

Pl. VI Fragment măsuță de cult (apud Marinescu-Bîlcu, Ionescu, 1967)

Pl. VII. Scăunele de la Târgșor-„Sitorman” (apud Hașotti, 1997, fig. 112/5)

MINIATURE ITEMS OF FURNITURE FROM THE GUMELNIȚA CULTURE

SUMMARY

In this paper we develop the idea that the miniature items of furniture belonging to the Gumelnița are more than simple reproductions of furniture or toys; they are in tight connection with a series of cult rituals.

We consider that their stratigraphic location is a very important element in discovering the significance of these objects. We shall discuss here the objects discovered in some representative sites of the cultural complex Kodjadermen – Gumelnița – Karanovo VI, most of which are parts of a cult inventory. We shall also point out the similarities and the differences between all these objects.